

Espen Olsen Langfeldt
Redaktør, Direkte.
NRK nyhetsdivisjonen

Deres referanse

Vår referanse

Dato

20-020518MED-OTIR/04

27.08.2020

Det nasjonale statsadvokatembetet - Laila Anita Bertheussen Beslutning etter domstolloven § 131 a annet ledd

Begjæringene

Ved begjæring 5. august 2020 søkte NRK om unntak fra forbudet i domstolloven § 131a om å gjøre opptak av levende bilder. NRK har primært søkt om å gjøre opptak av hele hovedforhandlingen, subsidiært av innledning, prosedyre samt forklaringene til tiltalte og de fornærmede. Det er opplyst i søknaden at NRK kan også påta seg et poolansvar og dele opptak med andre norske mediehus.

NRK har begrunnet søknaden med at saken, som allerede har fått stor medieoppmerksomhet, har stor offentlig interesse. Relasjonene mellom tiltalte og de fornærmede er i seg selv et argument for å praktisere stor grad av offentlighet i saken. En av de fornærmede er både tiltaltes ektemann og tidligere statsråd, og av tiltalen fremgår det at flere av forholdene kan knyttes til perioden han satt i stillingen. Også de øvrige fornærmede er personer som er kjent for offentligheten.

Også NTB har i brev 5. august 2020 begjært unntak fra opptaksforbudet i domstolloven § 131 a med tilhørende forskrift (FOR-1985-11-15-1910). Søknaden gjelder opptak av levende bilder (enkameraproduksjon) og stillbildefotografering, primært av hele hovedforhandlingen, subsidiært av innledningsforedrag, innledningsforedrag, tiltalte forklaring, de fornærmedes forklaringer, forklaringer fra profesjonelle vitner samt prosedyre, replikk/duplikk og domsavsigelsen. Det er opplyst at NTB kan påta seg poolansvar og dele opptak/stillbilder med andre mediehus.

NTB mener at det foreligger tungtveiende grunner for at rettsaken bør gjennomføres med største åpenhet. Det er vist til at Bertheussen er tiltalt for angrep på de høyeste statsorganers virksomhet (angrep på demokratiet) og at opptak og overføring vil sikre allmennheten best mulig innsyn og kontroll med domstolens behandling av saken. Saken har således betydelig offentlig interesse og det er ikke andre hensyn som på avgjørende måte taler mot at det gis unntak for forbudet.

Norsk Redaktørforening har i brev 11. august 2020 støttet begjæringene.

Aktørenes syn

Begjæringene har vært forelagt aktor, forsvarer og bistandsadvokater som alle innen en gitt frist har fått anledning til å kommentere søknadene, jf. domstolloven § 131 a annet ledd annet punktum og forskriften § 2.

Forsvarer har på vegne av tiltalte motsatt seg at det gjøres unntak fra forbudet i domstolloven § 131a. Det erkjennes at det foreligger en betydelig offentlig interesse for saken, men offentligheten vil få tilstrekkelig innsyn i saken gjennom ordinære metoder for å sikre offentlighet i rettspleien. Saken går for åpne dører, uten referatforbud og trolig med en betydelig mediedekning uavhengig av om det gis tillatelse til opptak.

I følge forsvarer foreligger det tungtveiende grunner mot å gjøre unntak fra forbudet. Det anføres for det første at hensynet til tiltaltes personvern taler mot opphevelse av forbudet. For det andre vil et unntak fra forbudet medføre en urimelig belastning for tiltalte jf. forskriften § 3 annet ledd, blant annet fordi tiltalte er særlig sårbar for stress. For det tredje anføres det at opphevelse av forbudet kan ha en uheldig virkning på gjennomføringen av hovedforhandlingen, herunder vanskeliggjøre tiltaltes forklaring for retten. Det er også en risiko for at de fornærmede og andre vitners forklaringer vil kunne bli påvirket av at forklaringen kringkastes.

Det anføres at det heller ikke bør dispenseres fra opptaksforbudet under innledningsforedrag og prosedyre da dette vil øke mediepresset under saken og belastningen for tiltalte, jf. ovenfor.

Påtalemyndigheten har gjort gjeldende at det utvilsomt foreligger en stor offentlig interesse for saken men at påtalemyndigheten har forståelse for forsvarers merknader knyttet hvordan opptak vil kunne påvirke gjennomføringen av saken dersom det gis et fullstendig unntak fra forbudet. De samme betenkeligheter gjør seg i mindre grad gjeldende for innledningsforedrag og prosedyre som holdes av profesjonelle aktører.

Advokat Ellen Holager Andenæs har på vegne av fornærmede Tor Mikkel Wara bedt om at det ikke gjøres unntak fra forbudet for noen del av hovedforhandlingen og sluttet seg fullt ut til forsvarers anførsler om dette.

Advokat Hermann Skard har på vegne av de fornærmede Ingvild Smines Tybring-Gjedde og Christian Tybring-Gjedde gitt uttrykk for at det ikke er ønskelig å kommentere søknadene.

Rettenes vurdering

Kort om domstolloven § 131 a

Etter domstolloven § 131a første ledd er det forbud mot opptak under hovedforhandlingen. Formålet med forbudet er gjennomføringen av en forsvarlig og rettfærdig rettergang og å ivareta de implisertes personvern, jf. Rt-2003-593.

Etter annet ledd kan det gjøres unntak dersom det foreligger «særlige grunner» og opptak ikke kan antas å ha uheldige virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot.

I medhold av bestemmelsens tredje ledd er det gitt utfyllende forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak (FOR-1985-11-151910). Etter forskriftens § 3 første ledd bokstav b kan retten tillate fotografering og opptak under hovedforhandlingen i saker som har «betydelig offentlig interesse». Tillatelse kan likevel nektes når fotograferingen eller opptaket «antas å få uheldig virkning for behandling av saken» og når det «av andre grunner vil medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken», jf. forskriften § 3 annet ledd.

Av forarbeidene til § 131a fremgår det videre at adgangen til å gjøre unntak fra opptaksforbudet «ikkje bør tolkast for snevert», jf. Innst.O.nr.27 (1980-1981) s. 41. Det fremgår også av Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen s. 379 at det «ikke [kan] være avgjørende om partene selv ønsker en slik form for publisitet, og retten bør derfor kunne nekte å dispensere fra forbudet uten hensyn til om partene samtykker i opptaket». Endelig viser retten til at Straffeprosesslovkomiteen har understreket viktigheten av at «man ved opptakene tilstreber objektivitet».

Konkret vurdering av begjæringene

Saken har utvilsomt betydelig offentlig interesse, jf. forskriften § 3 bokstav b. Tiltalen gjelder overtredelse av straffeloven § 115 om angrep på de høyeste statsorganenes virksomhet og de tre fornærmede i saken er alle fremstående politikere og offentlig kjente personer. Tiltalte er i utgangspunktet ingen offentlig person, men har familiær tilknytning til en av de fornærmede i saken. I tillegg har tiltalte i flere åpne innlegg på facebook gitt uttrykk for sitt syn på saken. Disse innleggene har igjen blitt referert i pressen.

Retten er enig med søkerne i at det i saken her foreligger særlige grunner, jf. § 131a annet ledd og at retten som utgangspunkt har adgang til å gjøre unntak fra bestemmelsens første ledd.

Selv om det er adgang til å gjøre unntak fra forbudet, skal tillatelse ikke gis dersom dette antas å ha uheldige virkninger for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. For å unngå og begrense virkningene kan retten fastsette vilkår, jf. forskriften § 4.

Retten legger til grunn at opptak og kringkasting av forhandlingene vil kunne påvirke aktørenes opptreden i retten, og særlig hvordan tiltalte, fornærmede og vitner forklarer seg under hovedforhandlingen. Dette vil kunne ha en klar negativ virkning på sakens opplysning og dermed grunnlaget for rettens avgjørelse i saken. Retten bemerker i tillegg at verken tiltalte eller fornærmede Tor Mikkjel Wara har forklaringsplikt i saken, og at unntak fra forbudet i domstolloven § 131a kan innebære en risiko for at disse ikke ønsker å forklare seg eller at forklaringen på annen måte blir påvirket av at den kringkastes.

Retten har derfor kommet til at det ikke skal gis unntak fra opptaksforbudet i domstolloven § 131a for forklaringene fra tiltalte og de fornærmede i saken.

Påtalemyndigheten har varslet til sammen 32 vitner hvorav de aller fleste er såkalte profesjonelle vitner (politivitner mv). Vitnene er ikke spurt om de samtykker til opptak.

Påtalemyndigheten har opplyst at disse vitnene i stor grad vil holde presentasjoner av bevis og hvor det i svært mange tilfeller vil være behov for å stille oppfølgingsspørsmål til tiltalte. I tillegg kan vitneforklaringene reise personvernspørsmål blant annet for tiltalte og fornærmede Tor Mikkel Wara.

Retten har kommet til at det heller ikke for vitneforklaringene skal gjøres unntak fra opptaksforbudet. Retten kan ikke se bort fra muligheten for at vitnenes forklaring blir påvirket av at det gjøres opptak av forklaringene. Retten har videre lagt vekt på at opptak av vitneforklaringene uten samtidig opptak av eventuelle tilleggsforklaringer fra tiltaltes side knyttet til de bevis som presenteres vil stykke opp og skape en skjevhet i fremstillingen som er uheldig, jf. uttalelsen fra straffeprosesslovkomiteen referert ovenfor.

De samme betenkeligheten gjør seg ikke på samme måte gjeldende for åpning av forhandlingene med opplesning av tiltalebeslutning, innledningsforedrag og prosedyre som holdes av profesjonelle aktører. Retten kan ikke se at det foreligger avgjørende hensyn mot at det gjøres unntak for opptaksforbudet for disse delene av hovedforhandlingen. Det samme gjelder domsavsigelsen. Retten har derfor kommet til at det tillates å gjøre opptak av disse delene av hovedforhandlingen.

Retten mener at stillbildefotografering bør tillates under de delene av hovedforhandlingen hvor kringkasting av film- og lydopptak tillates og at det i utgangspunktet er forbudt under de deler hvor kringkasting er forbudt.

Det tilføyes for ordens skyld at retten per i dag ikke har mottatt begjæring om lukkede dører og retten legger til grunn at hovedforhandlingen i det alt vesentlige vil gjennomføres for åpne dører hvor pressen på vanlig måte har adgang til å overvære og referere fra forhandlingene.

Oppsummeringsvis gjør retten unntak fra opptaksforbudet for følgende deler av hovedforhandlingen:

- a) Åpning av hovedforhandlingen med aktors opplesning av tiltalebeslutningen (ikke tiltaltes svar på om det erkjennes straffeskyld)
- b) Aktors innledningsforedrag
- c) Forsvarer og bistandsadvokaters merknader til aktors innledningsforedrag.
- d) Aktors prosedyre
- e) Forsvarers og bistandsadvokats prosedyre
- f) Replik/duplikk
- g) Domsavsigelsen

Tillatelsen gjelder på følgende vilkår, jf. forskriften § 4:

- h) Opptak må gjøres på en måte som i minst mulig grad forstyrrer forhandlingene.
- i) Opptaket skal skje ved bruk av eksisterende kamerautstyr og regirom i rettsal 250.
- j) Stillbildefotografering skal skje fra anvist plass i rettsalen.
- k) Tiltalte har **ikke** gitt samtykke til fotografering eller filming og skal ikke under noen omstendighet filmes/fotograferes under rettsmøtene. Retten minner også om domstoloven § 131a første ledd annet punktum, hvor det fremgår at bare dersom

- tiltalte samtykker, vil det være adgang til å fotografere og filme på vei til eller fra rettsmøtet, i rettsalen før retten er satt og eller under deres opphold i tinghuset.
- l) Det skal ikke under noen omstendighet gjøres opptak av dokumentene, notatene, skjermene til aktørene eller dommerne.
 - m) Dersom retten beslutter lukkede dører eller nedlegger referatforbud i medhold av domstoloven § 125 flg. under deler av hovedforhandlingen som omfattes av denne tillatelsen, skal fotografering/filming og kringkasting ikke skje.
 - n) Retten legger til grunn at opptakene skal undergis vanlig pressefaglig og presseetisk vurdering før kringkasting og at det derfor må legges inn en forsinkelse i sendingen.

Retten minner om at overtredelse av opptaksforbudet i § 131 a og offentliggjøring av opptak i strid med forbudet, kan være straffbart etter domstoloven § 198 tredje ledd. Gjennom forskriften § 5 andre ledd gjelder domstoloven § 198 tredje ledd tilsvarende hvis tillatelse er gitt, men opptaket er utført i strid med det som er bestemt i tillatelsen. Retten minner også om at tillatelsen, på ethvert tidspunkt under forhandlingene, kan trekkes tilbake, jf. forskriften § 5.

Tildeling av poolansvar

Retten har etter dette kommet til at NRK skal gis tillatelse til å gjøre opptak av forhandlingene som beskrevet ovenfor og at NTB skal gis tilsvarende tillatelse til å ta stillbilder. Det forutsettes at pressen selv etablerer en poolordning og at gjennomføringen av opptak og fotografering gjøres på en måte som avtales nærmere mellom pool-representant og Oslo tinghus.

Denne beslutningen er fattet av forberedende dommer, før hovedforhandlingen og uten forutgående rettsmøte, jf. straffeprosessloven § 54.

Oslo tingrett

Yngvild Thue
tingrettsdommer

